

Yksityiselämän suojan rajoittamisen vaikutukset ennaltaehkäisevässä rikostorjunnassa

Perustuslain 10 §:n muutosehdotus ja rikostiedustelulainsäädännön uudistus

OT00BE34 Perusoikeudet
ON-työ

Laatija:
Julia Hulkkonen

25.05.2026

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

ON-työ

Oppiaine: Perusoikeudet

Tekijä: Julia Hulkkonen

Otsikko: Yksityiselämän suojan rajoittamisen vaikutukset ennaltaehkäisevässä rikostorjunnassa

Ohjaaja: Veli-Pekka Viljanen

Sivumäärä: 20 sivua

Päivämäärä: 25.05.2026

Opinnäytetyössä tarkastellaan Suomen perustuslain 10 pykälässä turvattua yksityiselämän suojaa ja siihen kohdistuvia rajoituksia. Tutkielma kohdistuu perustuslain 10 pykälän muutoksesta annetun hallituksen esityksen sekä siihen liittyvän suuremman rikostiedustelulainsäädännön uudistuksen tutkimiseen. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää millaisia vaikutuksia yksityiselämän suojaan kohdistuvilla rajoituksilla voi olla, jos poliisin tiedustelutoimivaltuuksia voidaan myöntää rikostutinnan aiempaa varhaisemmassa vaiheessa.

Tutkimus on luonteeltaan lainopillinen. Tutkimuksen tärkein lähde on keväällä 2026 annettu hallituksen esitys perustuslain 10 §:n muutoksesta. Hankkeen etenemistä seurattiin koko kevät ja tarkasteltiin lausuntokierroksella saatuja palautteita. Lisäksi tutkimuksessa on käytetty erilaisia virallislähteitä sekä oikeuskirjallisuutta. Tutkielmassa hyödynnetään perusoikeusopillista näkökulmaa.

Tutkielma osoitti, että hankkeessa on vielä puutteita. Lausuntokierroksella saatuja huomioita ei ole otettu tarpeeksi huomioon hallituksen esityksessä. Henkilöpiirin rajaaminen sekä rikollisuuden muotojen määrittäminen ovat jääneet perusteluissa sekä lain sanamuodossa liian väljäksi, johtaen riskiin siitä, että rajoituksilla voidaan tulevaisuudessa mahdollisesti perustella toimivaltuuksien laajentamista eri tarkoituksiin kuin alun perin on ollut tarkoitus.

Yksityiselämän suojan rajoittaminen liian lievillä perusteilla voi johtaa epäluottamukseen viranomaisia kohtaan ja turvattomuuden tunteeseen. Hallituksen esitykseen tulisi tehdä vielä muutoksia ottaen huomioon myös kohdehenkilöihin kuulumattomien henkilöiden oikeudet.

Avainsanat: perusoikeudet, rikostiedustelu, rikokset, järjestäytynyt rikollisuus, perustuslaki, yksityiselämän suoja

Sisällys

Yksityiselämän suojan rajoittamisen vaikutukset ennaltaehkäisevässä rikostorjunnassa	I
Lähteet.....	IV
Lyhenteet.....	VIII
1 Johdanto.....	1
2 Tutkimuskysymykset ja metodi.....	3
3 Yksityiselämän suoja.....	4
4 Muutoksen taustaa	6
5 Rikostiedustelun tulevaisuus	9
5.1 Rikostiedustelulainsäädännön uudistus	9
5.2 Vertailua Ruotsiin.....	11
6 Rajoitusten sisällön tarkkuus ja henkilöpiirin rajaaminen	13
6.1 Tarkkuusvaatimus.....	13
6.2 Henkilöpiirin rajaaminen.....	14
6.3 EIT:n vähimmäisvaatimukset	16
7 Vaikutusten arviointi.....	18
8 Johtopäätökset	20

Lähteet

Kirjallisuus

Calderoni, Francesco – Campedelli, Gian Maria – Comunale, Tommaso – E Marchesi, Martina – U Savona, Ernesto, Recruitment into organized criminal groups: A systematic review. Trends & issues in crime and criminal justice, Australian institute of Criminology. Nro. 583/2020.
(https://www.aic.gov.au/sites/default/files/2020-05/ti583_recruitment_into_organised_criminal_groups.pdf, Luettu 28.2.2026)

Metsäranta, Tuomas, Poliisin salaiset tiedonhankintakeinot ja yksityiselämän suoja. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Julkisoikeuden sarja. A 38. 2015.

Rostami, Amir, Street gang violence in Sweden is a growing concern. Sociologisk Forskning vuosikerta 54, numero 4. 2017.

Selin, Klara – Krüselman, Katharina – Suonpää, Karoliina – Shannon, David, Trends in firearm homicide in 23 European countries – is Sweden an outlier? Scandinavian University Press, volume 25, 1/2024.
(<https://www.scup.com/doi/10.18261/njc.25.1.4>, Luettu 11.2.2026)

Viljanen, Veli-Pekka, Perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Talentum 2001.

Virallislähteet

HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 202/2017 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle siviilitiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 219/2024 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 6 ja 17 luvun muuttamisesta.

HE 50/2026 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Suomen perustuslain 10 §:n muuttamisesta.

Juristiliiton lausunto asiassa VN/26633/2024. 22.1.2026.

OECD Survey on Drivers of Trust in Public Institutions – 2024 results. 10.7.2024.

Säädöshanke SM047:00/2023, Hallituksen esitysluonnos eduskunnalle rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi. 2026.

Säädöshanke OM055:00/2023.

Tietosuojavaltuutetun toimiston lausunto asiassa VN/26633/2024. 22.1.2026.

Pakkokeinolain muutostarpeiden arviointi: vangitsemisen edellytykset ja salaiset pakkokeinot (1. vaihe). Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2025:55.

Perustuslain 10 §:n tarkistaminen, työryhmän mietintö. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2026:2.

Toimenpideohjelma nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäisemiseksi ja torjumiseksi vuosille 2024–2027. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2024:13.

PeVM 4/2018 vp. Perustuslakivaliokunnan perustuslain muutosta koskeva mietintö.

PeVM 25/1994 vp. Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 25 hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

PeVL 2/1996 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä tullilain ja valmisteverotuslain muutokseksi.

Regeringens proposition 2024/25:175, Kommittédirektiv. Hemglik och preventiva tvångsmedel – en effektiv och tydlig reglering.

Rikos- ja pakkokeinotilasto.

SOU 2025:11. Straffbarhetsåldern. Regeringskansliet.

Vahva ja välittävä Suomi, Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma.

Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58.

Hallinnon rooli luottamuksen vahvistamisessa. Poliittikkakatsaus.

Valtiovarainministeriö. 4/2019.

Oikeustapaukset

Tuomio 12.1.2023, Potoczka & Adamo v. Slovakia, ECHR 7286/16

Tuomio 15.1.2025, Dragojevic v. Kroatia, ECHR 68955/11

Tuomio 4.5.2000, Rotaru v. Romania, ECHR 28341/95

Tuomio 13.9.2018, Big Brother Watch v. Iso-Britannia, ECHR 58170/13

Tuomio 4.12.2015, Zakharov v. Venäjä, ECHR 47143/06

Internet-lähteet

Perustietoa katujengeistä ja niihin liittyvästä rikollisuudesta. Poliisi 2025.

<https://poliisi.fi/katujengien-rikollisuus> (Luettu 7.2.2026).

Suomen tullit on selvittänyt Sipulitien käyttäjiä – ylläpitäjä sama kuin Sipulimarketilla.

Tulli 2025.

<https://tulli.fi/-/suomen-tulli-on-selvittanyt-sipulitien-kayttajia-yllapitaja-sama-kuin-sipulimarketilla-1> (Luettu 17.5.2026).

Media-lähteet

Tulli on sulkenut pimeässä Tor-verkossa toimineen Sipulitie-sivuston, jossa myytiin huumeita anonyymisti. Yle 15.10.2024.

<https://yle.fi/a/74-20117942> (Luettu 17.5.2026).

Näin olet anonyymi verkossa – Tor-verkon lyhyt oppimäärä. Yle 22.8.2013.

<https://yle.fi/aihe/a/20-217306> (Luettu 17.5.2026).

Lyhenteet

PL	perustuslaki (731/1999)
HE	hallituksen esitys
OM	oikeusministeriö
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

1 Johdanto

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmassa yhtenä tavoitteena on vahvistaa poliisitoimintaa ja sisäisen turvallisuuden suojaamista osana jengi- ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa. Tätä varten asetettiin työryhmä valmistelemaan perustuslain 10 §:n tarvittavia muutoksia. Hallituksen esitys annettiin eduskunnalle keväällä 2026. Muutoksen tarkoituksena on mahdollistaa kotirauhan suojaan ja luottamuksellisen viestin salaisuuteen puuttuvien toimivaltuuksien säätäminen ennakkolliseksi, joka eroaa tällä hetkellä voimassa olevasta 10 §:n sanamuodosta, joka edellyttää rikostutkinnallisen rajoituksen perusteeksi konkreettisen ja yksilöidyn rikosepäilyn.¹ Rikostiedustelulainsäädännön uudistuksen tavoitteena on siirtyä kohti uhkaperusteista rikostorjuntaa, jotta rikosten valmisteluun voidaan puuttua aiempaa aikaisemmin.²

Poliisin toimivaltuuksia on viime vuosina lisätty yhä enemmän. Muutoksia on perusteltu kansallisen turvallisuuden lisäämisellä. Esimerkiksi vuonna 2019 voimaan tullut siviilitiedustelulaki kasvatti poliisin toimivaltuuksia. Säädäntöhanke mahdollisti poliisin salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöoikeuksien laajentamisen yhä useampiin rikosepäilyihin. Poliisin toimivaltuuksien laajempi kasvattaminen mahdollistaa toimenpiteiden kohdistamisen myös yhä väljempään henkilöpiiriin.

Perustuslain 10 §:n tarkistushanke liittyy olennaisesti rikostiedustelulainsäädännön uudistamiseen. Moni rikostiedusteluun liittyvä lainsäädäntöhanke on riippuvainen yksityiselämän suojan rajoitusperusteiden muuttamisesta.

Lakihankkeessa nostetaan erityisesti esille lisääntynyt jengirikollisuus ja järjestäytynyt rikollisuus. Kyseiset rikollisuuden muodot ovat nousseet Suomessa vakaviksi ongelmiksi, jonka takia rikostiedustelutoimivaltuuksien lisäämistä halutaan kohdentaa erityisesti näiden rikoslajien torjuntaan. Tutkielmassa tarkastellaan osittain esimerkin omaisesti näitä rikoslajeja havainnollistaen muutoksen mahdollisia vaikutuksia juuri niihin ja niiden ympärillä oleviin henkilöihin. Lisäksi tutkielmassa pohditaan, kohdistuvatko muutokset tosiasiaa ainoastaan

¹ Hallituksen esitys 50/2026 vp, s. 1, 4–11.

² SM047:00/2023 HE luonnos, s. 1–2.

tiettyihin rikoslajeihin, vai mahdollistavatko ne toimivaltuuksien käytön myös muihin tarkoituksiin.

2 Tutkimuskysymykset ja metodi

Perustuslain 10 §:n muutoksella on tarkoitus aikaistaa poliisin puuttumista valmisteilla oleviin rikoksiin ennen kuin rikokset ehtivät toteutetun teon tasolle. ”Rikosten estäminen” rajoitusperusteena mahdollistaa puuttumisen rikoksen valmisteluun jo ennen konkreettista ja yksilöityä rikosepäilyä.³ Poliisilain 5 luvun 1 §:n mukaan rikosten estämisellä tarkoitetaan sellaisia toimenpiteitä, joilla on tarkoitus estää rikos, sen yritys tai sen valmistelu, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen perusteella voidaan olettaa hänen syyllistyvän rikokseen.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaisia konkreettisia rajoituksia perustuslakia muuttamalla on tarkoitus mahdollistaa, joita nykyinen sanamuoto ei salli. Tämän lisäksi tutkimuksessa selvitetään, millaisia vaikutuksia muutoksella on yksityiselämän suojaan sekä millä epäilyn tai riskin tasolla sitä voidaan rajoittaa ennaltaehkäisevässä rikostorjunnassa.

Tutkielma on metodiltaan lainopillinen. Tutkimuksen kohteena on Suomessa tällä hetkellä vallitseva oikeustila sekä vireillä olevat lakihankkeet. Tutkimus rajautuu lähinnä perustuslain 10 §:n tarkistushankkeen lisäksi sen ympärillä oleviin kahteen eri hankkeeseen, jotka liittyvät vahvasti toisiinsa. Lisäksi tutkimuksessa hyödynnetään Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) oikeuskäytäntöä ja oikeusvertailua Ruotsin oikeusjärjestelmään. Vertailu ei kuitenkaan ole suuressa roolissa, vaan sillä yritetään havainnollistaa millaisia lakihankkeita naapurimaassa on tehty vakavan rikollisuuden torjumiseksi ja voidaanko niistä ottaa mallia myös Suomessa.

³ HE 50/2026 vp, s. 32.

3 Yksityiselämän suoja

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. PL 10 §:n 2 momentin mukaan kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton.

Perusoikeusuudistusta koskevan hallituksen esityksen mukaan yksityiselämän suojan lähtökohtana on, että yksilöllä on oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista hänen yksityiselämäänsä.⁴ Tosielämän käytännössä yksilöllä on oikeus yksityiselämän suojan puitteissa esimerkiksi oman sijaintinsa tuntemattomuuteen tai omien henkilökohtaisten viestiensä säilyttämiseen salassa muilta.

Kansallisen perustuslain lisäksi myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla takaa jokaiselle oikeuden yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaan kunnioitukseen. Artiklan 2 kohdan mukaan viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi silloin kun laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä kansallisen ja yleisen turvallisuuden vuoksi tai esimerkiksi rikollisuuden estämiseksi. Oikeus ei ole rajoittamaton, sillä 2 kohta määrää viranomaisen oikeudesta puuttua sen käyttämiseen tietyillä edellytyksillä.

Perusoikeuksia voidaan siis tiettyjen edellytysten täytyessä rajoittaa. Tällä hetkellä perustuslain 10 §:n 3 momentin sanamuodon mukaan kotirauhan piiriin ulottuvia toimenpiteitä on mahdollista tehdä ”rikosten selvittämiseksi”. Perustuslain 10 §:n 4 momentin mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä, turvallisuustarkastuksessa ja vapaudenmenetyksen aikana sekä tiedon hankkimiseksi sotilaallisesta toiminnasta taikka sellaisesta muusta toiminnasta, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta.

Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaan rikosten selvittämiseksi tehty toimi on hyväksyttävä, jos siihen on olemassa konkreettinen ja yksilöity syy epäillä lakia rikotun tai rikottavan. Valiokunnassa on katsottu rikoksen selvittämisen pitävän sisällään myös sellaisia

⁴ HE 309/1993 vp, s. 52.

toimenpiteitä, joissa rikos ei ole vielä ehtinyt toteutetun teon asteelle, kunhan siihen on ollut konkreettinen tai yksilöity rikosepäily.⁵

Perustuslakivaliokunnan mukaan nykytila edellä mainittujen momenttien osalta ei ole tyydyttävä, sillä soveltamisasu on erkaantunut säännöksen kieliasusta.⁶

Nykyinen lakitila edellyttää konkreettista rikosepäilyä, jotta rikostutkinnallinen rajoitusperuste on hyväksyttävä. Tällä hetkellä ei voida siis ryhtyä yksityiselämän suojaan rajoittaviin toimenpiteisiin rikosten estämistarkoituksessa, kun tarkoituksena on estää rikos jo ennen sen etenemistä konkreettisen rikosepäilyn tasolle. Konkreettinen ja yksilöity rikosepäily edellyttää objektiivista näyttöä siitä, että rikos on tapahtumassa tai se on jo tehty. Rikoksen estäminen uhkaperusteisesti jäisi liian kauas konkreettisesta ja yksilöidystä rikosepäilystä.

⁵ PeVM 4/2018 vp, PeVL 2/1996 vp.

⁶ PeVM 4/2018 vp.

4 Muutoksen taustaa

Perustuslain 10 §:n 3 ja 4 momentti sisältävät rikostutkinnallisia rajoitusperusteita. Perustuslain 10 §:n 3 momentin sanamuodon mukaan lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Pykälän 4 momentin mukaan luottamuksellisen viestin suojaa voidaan rajoittaa, jos se on välttämätöntä yhteiskunnan tai yksilön turvallisuutta uhkaavien rikosten tutkinnassa. Hallituksen esityksen mukaan tarkoitus on muuttaa molempien momenttien sanamuotoa siten, että rajoitus sallitaan myös uhkaperusteisesti. Uusi sanamuoto sisältäisi rikosten selvittämisen lisäksi ”rikosten estämisen”.⁷

Uutena rajoitusperusteena 3 ja 4 momentteihin ehdotetaan kotirauhan suojan tai luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan rajoittamisen sallimista tiedon hankkimiseksi yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavan vakavan rikollisuuden torjumiseksi. Rajoitusperuste mahdollistaisi tiedonhankinnan vakavasta rikollisuudesta väljemmin nimenomaan uhkaperusteisesti sekä koskien laajempaa henkilöpiiriä.⁸ Muutoksella halutaan mahdollistaa tiedon hankkiminen ennakkollisesti kotirauhan suojaamissa tiloissa sekä luottamuksellisen viestin salaisuuteen puuttuvien toimivaltuuksien säätäminen. Muutos eroaisi voimassa olevan perustuslain 10 §:stä, joka tällä hetkellä edellyttää konkreettista ja yksilöityä rikosepäilyä rikostutkinnallisen rajoituksen perusteena. Muutoksen jälkeen lailla voitaisiin säätää toimivaltuuksista tiedon ennakkollisesta hankkimisesta, ilman yksilöityä rikosepäilyä.⁹

Muutosta perustellaan sillä, että pysyväisluonteiseen asumiseen tarkoitettuja paikkoja käytetään vakavien rikosten suunnitteluun, valmisteluun ja toteuttamiseen merkittävässä määrin. Kotirauhan suojaamat tilat ovat tällä hetkellä otollisia paikkoja vakavien rikosten suunnitteluun, sillä rikostiedustelua ei ole mahdollisuutta suorittaa tällaisissa paikoissa ilman, että rikoksesta on konkreettinen ja yksilöity epäily.¹⁰ Järjestäytyntä rikollisuutta harjoittavat henkilöt löytävät kuitenkin aina uusia tapoja valmistella rikoksia salassa. Jos rikostiedustelua

⁷ HE 50/2026 vp, s. 59-60.

⁸ HE 50/2026 vp, s. 60.

⁹ HE 50/2026 vp, s. 61-65.

¹⁰ HE 50/2026 vp, s. 32.

on mahdollista suorittaa kotirauhan suojaamissa paikoissa entistä useammin ja lievemmistä syistä, rikosten suunnittelu todennäköisesti siirtyy vain muihin paikkoihin.

Luottamuksellisen viestin suojan rajoittamista perustellaan samoilla syillä. Hallituksen esityksen mukaan rikolliset pyrkivät välttämään fyysisiä tapaamisia ja käymään rikosta koskevat keskustelut muilla tavoin. Etenkin digitalisaatio on kasvattanut sähköisen viestinnän merkitystä rikollistoiminnassa. Digitalisaatio on muuttanut rajat ylittävän rikollisen toiminnan toteuttamisen aiempaa helpommaksi ja nopeammaksi. Uuden rajoitusperusteen tavoitteena on mahdollistaa tällaisten kaikkein vakavimpien rikoksien torjuminen jo ennen kuin ne ehditään toteuttaa.¹¹

On kuitenkin huomattava, että kaikista vakavimpien rikoksien suunnittelussa tuskin käytetään tavallisia viestintäpalveluja, vaan viestintä hoidetaan salatummissa palveluissa. Esimerkiksi internetin salatussa Tor-verkossa toimivat rikolliset ovat hyödyntäneet siellä toimivia sivustoja jo vuosia. Tällaisia sivustoja on saatu jo nykyisillä toimivaltuuksilla suljettua, esimerkiksi vuosina 2019 ja 2024 Tulli on onnistunut muiden maiden viranomaisten kanssa yhteistyössä sulkemaan Sipulitie ja Sipulimarket-sivustot, joita käytettiin huumeiden myymiseen.¹² Sivustojen käyttäjien jäljittäminen on kuitenkin vaikeaa, sillä Tor-verkko salaa käyttäjiensä IP-osoitteet kierrättämällä verkkoliikenteen usean eri serverin kautta.¹³ Vaikka sivustoja onnistutaan sulkemaan, niiden tilalle nousee aina uusia. On siis vaikea uskoa, että luottamuksellisen viestin suojan rajoittamisella pystyttäisiin puuttumaan juuri sellaiseen rikollisuuteen mitä muutoksella halutaan torjua, vaan uudenlaisia rikoksen torjuntatapoja tullaan aina tarvitsemaan lisää. Luottamuksellisen viestin suojaan kohdistuvat rajoitukset vaikuttaisivat lähinnä sellaisiin rikoksiin, joiden suunnittelu ei ole niin järjestelmällistä, eli aivan eri rikoksiin kuin mitä muutoksella on tarkoitus torjua.

Hankkeen taustalla vaikuttaa Orpon hallitusohjelma, jonka tavoitteena on etenkin järjestäytyneen rikollisuuden ja jengirikollisuuden torjuminen.¹⁴ Jengirikollisuus on Suomessa ollut viime vuosina selvässä kasvussa. Poliisin tunnistamiin katujengeihin kuuluu poliisin arvion mukaan noin 150 keskeistä henkilöä, mutta henkilöpiiri ulottuu myös laajemmalle.¹⁵

¹¹ HE 50/2026 vp, s. 32–33.

¹² Yle 15.10.2024 ja Tulli 2025.

¹³ Yle 22.8.2013.

¹⁴ Hallitusohjelma 2023, s. 181.

¹⁵ Poliisi 2025.

Keskusrikospoliisin vuonna 2022 tekemän selvityksen mukaan alaikäisten ja erityisesti alle 15-vuotiaiden rikosepäilyt ovat kasvaneet merkittävästi vuoden 2015 jälkeen. Myös tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilaston myöhemmissä luvuissa on huomattavissa rikosepäilyjen kasvaneen entisestään keskusrikospoliisin laajan selvityksen mukaan.¹⁶

Myös esimerkiksi Ruotsissa rikospolitiikka on muuttunut 2020-luvulla entistä enemmän reaktiivisesta ennakoivaksi. Tähän on varmasti vaikuttanut myös Ruotsissa selvästi lisääntynyt jengi- ja järjestäytynyt rikollisuus.¹⁷ Vuonna 2024 tehdyn tutkimuksen mukaan Ruotsista on tullut yksi Euroopan pahimmista maista ampuma-aseisiin liittyvien henkirikosten osalta, johon suurimpana syynä on ollut juuri jengirikollisuuden lisääntyminen.¹⁸ Naapurimaassa tapahtuvat suuret muutokset rikolliskentässä vaikuttavat myös Suomessa haluan katkaista täälläkin lisääntynyt jengi- ja järjestäytynyt rikollisuus jo ennen kuin se etenee yhtä pahaksi kuin Ruotsissa.

Tilastollinen kehitys on ollut keskeinen taustatekijä sille, miksi uhkaperusteisia rikostorjuntakeinoja koskevia lainsäädäntöhankkeita on ryhdytty valmistelemaan ja miksi myös perustuslain 10 §:n tarkistaminen on ajankohtaista. Samalla on kuitenkin arvioitava, onko tilastollinen kehitys niin suurta, ettei siihen pystytä puuttumaan perusoikeuksiin vähemmän puuttuvien keinojen avulla. Poliisin arvion mukaan katujengeihin liittyvät rikokset ovat vuonna 2025 jonkin verran vähentyneet, joka on poliisin aktiivisten toimenpiteiden ansiota.¹⁹ Esimerkiksi poliisin näkyvyyden lisäämisen riskialueilla on huomattu vähentävän rikollista toimintaa näillä alueilla.²⁰ On aiheellista pohtia, onko perusoikeuksiin kajottava, jos tällaista rikollisuutta voidaan torjua myös muilla tavoin?

¹⁶ Rikos- ja pakkokeinotilasto, 2024.

¹⁷ Rostami 2017, s. 1.

¹⁸ Selin ym. 2024, s. 2–4.

¹⁹ Poliisi 2025.

²⁰ OM 2024, s. 81.

5 Rikostiedustelun tulevaisuus

5.1 Rikostiedustelulainsäädännön uudistus

Perustuslain 10 §:n tarkistuksen taustalla vaikuttaa laajempi tavoite koko rikostiedustelulainsäädännön uudistukseen. Toteutuessaan 10 §:n muutos sallisi yksityiselämän suojan rajoittamisen laajemmin poliisin tiedustelutoiminnassa, joka tarkoittaisi uusia keinoja poliisille rikosten selvittämiseen. Vireillä olevat lakihankkeet edellyttävät kokonaisuutena toteutuakseen ensin perustuslain muuttamista.

Laajamittaisen rikostiedustelulainsäädännön muutoksen tarkoituksena on muuttaa poliisilakia siten, että rikostiedustelulainsäädännökset mahdollistaisivat tiedonhankintakeinojen käytön nykyistä varhaisemmassa vaiheessa uhkaperusteisesti.²¹

Tällä hetkellä poliisilain 5 luku sääntelee poliisin salaisia tiedonhankintakeinoja hyvin tarkkarajaisesti ja täsmällisesti. Salaisia tiedonhankintakeinoja on muun muassa telekuuntelu ja tekninen tarkkailu. Lain 5 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan tällaisten keinojen käytön yleisenä edellytyksenä on, että niillä voidaan olettaa saatavan rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi tarvittavia tietoja. Säännöksissä edellytetään yleensä selkeää konkreettista perustetta, jotta keinoja voidaan käyttää. Esimerkiksi televalvontaa voidaan 8 §:n mukaan käyttää rikoksen estämiseen, jos on perusteltu syy olettaa henkilön syyllistyvän muun muassa rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta.

Poliisilain uudistuksen tarkoituksena on lisätä poliisilakiin uusi luku, jossa säädettäisiin rikostiedustelukeinoista ja etenkin niiden käytöstä uhkaperusteisessa rikostiedustelussa.²² Ehdotuksessa on kaksi vaihetta, joista toinen vaihe on suoraan yhteydessä perustuslain 10 §:n tarkistushankkeeseen. Uusien uhkaperusteisten rikostiedustelukeinojen käyttö kohdistuu suoraan yksityiselämän suojaan ja ehdotuksen toisen vaiheen toteutuminen riippuu täysin siitä, sallitaanko perustuslain 10 §:n rajoittaminen myös rikosten ennalta ehkäisemiseksi.²³

Vaikka tällä hetkellä käsillä oleva esitys edustaa uudistuksen ensimmäistä vaihetta, joka ei hallituksen esitysluonnoksen mukaan puutu yksityiselämän suojaan yhtä merkittävästi kuin

²¹ SM047:00/2023 hallituksen esitysluonnos (HE), s. 1–2.

²² SM047:00/2023 HE luonnos, s. 1–2, 47–49.

²³ SM047:00/2023 HE luonnos, s. 180.

toinen vaihe, sen merkitys perusoikeusjärjestelmän kannalta on selkeä.²⁴ Uudistuksessa otetaan askel kohti uhkaperusteista rikosten torjuntaa antamalla poliisille laajempia toimivaltuuksia tiedon hankkimiseen nykyistä varhaisemmassa vaiheessa sekä etäännyttään yksilöidystä rikosepäilystä. Kehityssuunta on keskeinen huomioitaessa perustuslain 10 §:n muuttamistavoitteet ja arvioitaessa sitä, millaisia rajoituksia muutoksella on tarkoitus sallia.

Poliisilain uudistus laajentaisi toimivaltuuksien käyttömahdollisuuksia ajallisesti. Tämän lisäksi toimivaltuuksien kohteena oleva henkilöpiiri laajentuisi ja mahdollistaisi tiedonhankintakeinojen käytön myös huomattavasti etäämmälle itse rikoksen valmisteluun osallistuvista henkilöistä.

Rajoituksen välttämättömyyttä on perusteltu esityksessä painavalla yhteiskunnallisella tarpeella. Tarkoitus on rajata ehdotettujen rikostiedustelukeinojen käyttö ainoastaan vakavan rikollisuuden torjuntaan, mutta esityksessä halutaan poiketa perustuslain esitöissä annetuista vakavan rikollisuuden esimerkeistä sekä perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännöstä. Soveltamisalassa halutaan nimittäin ottaa huomioon etenkin järjestäytynyt rikollisuus.²⁵

Samaan aikaan vireillä on pakkokeinolainuudistus, jonka tavoitteena on muuttaa pakkokeinolakia tukemaan rikostorjuntaa paremmalla tavalla. Esityksessä ehdotettavilla muutoksilla on tarkoitus mahdollistaa laajempien salaisten pakkokeinojen käyttö vakavien rikosten selvittämisessä. Esitys sisältää uusia salaisia pakkokeinoja sekä nykyisten pakkokeinojen käytön laajentamista.²⁶

Yksi suurimmista muutoksista koskee kotietsintää. Muutoksessa ehdotetaan säädettäväksi salaisesta kotietsinnästä, joka ei tällä hetkellä ole sallittua.²⁷ Nykyisen sääntelyn mukaan kotietsinnästä on ilmoitettava kotietsinnän kohteelle. Sääntelyn muuttaminen siten, että kotietsintä saataisiin suorittaa myös täysin salaisesti kohteen siitä tietämättä, on kotirauhan kannalta erittäin merkittävä puuttuminen yksityiselämän suojaan. Tällainen toiminta voi heikentää rajusti kokemusta yksityisyydestä sekä kodin turvallisuudesta. Salaisen kotietsinnän ongelmana on myös se, ettei kohdehenkilö pysty itse valvomaan sen lainmukaista

²⁴ SM047:00/2023 HE luonnos, s. 180.

²⁵ SM047:00/2023 HE luonnos, s. 8–14.

²⁶ OM 2025, s. 96.

²⁷ OM 2025, s. 98.

toteuttamista. Oikeusturvan merkitys on tällöin erityisen korostunut ja jälkikäteiset valvontakeinot on mietittävä tarkkaan.

Esityksen mukaan salaista kotietsintää saataisiin käyttää vain silloin, kun etsinnällä voidaan odottaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.²⁸ Avoimeksi jää, tarkoitetaanko ”rikosten selvittämiseksi” tässä yhteydessä myös ennalta ehkäisevää etsintää, vai vaaditaanko etsintään konkreettinen ja yksilöity rikosepäily.

Perustuslakivaliokunnan mukaan perustuslain 10 §:n 3 momentin kvalifioitun lakivarauksen sisältämä ”rikosten selvittäminen” on käytännössä tarkoittanut myös sellaisia toimenpiteitä, joihin on ryhdytty konkreettisen tai yksilöidyn rikosepäilyn johdosta, vaikka rikos ei olisi ehtinyt toteutetun teon asteelle.²⁹ Käytännössä kotirauhaan on siis voitu jo puuttua myös rikosten estämistä varten. Voidaan siis olettaa, että toteutuessaan perustuslain 10 §:n 3 momentin muutos mahdollistaisi salaisen kotietsinnän käyttämisen myös ennaltaehkäisevässä rikosten selvittämisessä. Konkreettista ja yksilöityä rikosepäilyä ei enää vaadittaisi, joten myös salaista kotietsintää voitaisiin perustella rikoksen estämisen tarpeella.

5.2 Vertailua Ruotsiin

Ruotsissa käynnistettiin vuonna 2025 laaja selvitystyö uudesta sääntelykokonaisuudesta koskien salaisia ja ennalta ehkäiseviä pakkokeinoja. Yhtenä merkittävänä uutuuksena salaisten ja ehkäisevien pakkokeinojen ja tiedustelukeinojen käyttö laajennettiin koskemaan alle 15-vuotiaita nuoria. Uudistus tuli voimaan lokakuussa 2025. Uudistusta perusteltiin hallituksen esityksessä sillä, että lapset ovat Ruotsissa saaneet isomman roolin rikollisuudessa.³⁰

Viranomaisten toiminnan mahdollisuudet ovat olleet rajatut, sillä salaisia pakkokeinoja/tiedustelukeinoja ei ole voitu käyttää alle 15-vuotiaisiin samalla tavoin kuin aikuisiin tai vanhempiin nuoriin. Lakiuudistuksella haluttiin antaa poliisille enemmän toimintamahdollisuuksia nuorten vakavan rikollisuuden torjumiseen. Hallituksen esityksen mukaan digitaalisten työkalujen tai kuuntelun avulla hankittu tieto on tästä syystä erityisen tärkeä keino rikostorjunnassa, jota tarvittaisiin myös alle 15-vuotiaita koskevissa tutkinnoissa.³¹

²⁸ OM 2025, s. 99.

²⁹ PeVM 4/2018 vp.

³⁰ Regeringens proposition 2024/25:175, s. 32-33.

³¹ Regeringens proposition 2024/25:175, s. 33.

Ruotsin tavoin myös Suomessa poliisin mahdollisuudet puuttua alle 15-vuotiaiden lasten rikollisuuteen ovat rajatut. Rikos- ja pakkokeinotilaston lukujen mukaan alle 15-vuotiaiden tekemä rikollisuus on myös Suomessa ollut vakaassa kasvussa viime vuosien aikana.³² Alle 15-vuotiaat eivät ole teoistaan rikosoikeudellisesti vastuussa, joten salaisten tiedustelukeinojen käyttö on perinteisesti ollut rajattua. Ruotsin uudistuksessa salaisia tiedustelukeinoja saadaan käyttää alle rikosvastuun oleviin lapsiin tiettyjen rikollisverkostoihin liittyvien erityisen vakavien rikosten tutkinnassa. Tärkeää on huomata, että alle 15-vuotiaat eivät edelleenkään ole rikosoikeudellisessa vastuussa, joskin Ruotsin sääntelyuudistuksen selvityksessä on esitetty vastuukäytön laskemista 14 vuoteen.³³ Ruotsin sääntelyratkaisu toimii vertailukohtana Suomen perustuslain 10 §:n muutosta koskevassa arvioinnissa. Myös Suomessa on huomattu alle 15-vuotiaiden nuorten käyttö välikappaleena rikosten tekemiseen, johon onkin vastattu rikoslain 6 ja 17 lukujen uudistuksella. Rikosten tekeminen osana rikollisjoukon toimintaa säädettiin koventamisperusteeksi ja alle 15-vuotiaan käyttäminen välikappaleena säädettiin rangaistavaksi erillisenä rikoksena.³⁴

Oikeusministeriön laatiman toimenpideohjelman mukaan poliisilla ei ole tarpeeksi rikosprosessuaalisia pakkokeinoja alle 15-vuotiaan tekemän vakavan rikoksen tutkinnassa. Pakkokeinolaki ei ohjelman mukaan tarjoa keinoja katkaisemaan alle 15-vuotiaiden nuorten rikoskierteitä. Selvityksen alla onkin tutkia vielä lisää mahdollisia lainsäädäntömuutoksia esitutkintalakiin ja pakkokeinolakiin.³⁵ Arvioitavaksi jää, antaako perustuslain 10 §:n muutos mahdollisuuden kohdistaa kyseiset rikostiedusteluun liittyvät lakimuutokset tulevaisuudessa myös alle 15-vuotiaisiin.

³² Rikos- ja pakkokeinotilasto, 2024.

³³ SOU 2025:11.

³⁴ HE 219/2024 vp.

³⁵ OM 2024, s. 68–69.

6 Rajoitusten sisällön tarkkuus ja henkilöpiirin rajaaminen

6.1 Tarkkuusvaatimus

Rajoituksen sisällön tulisi olla laissa sillä tavalla tyhjentävä, ettei jää epäselvyyttä siitä, milloin ja miten rajoituksen antamia toimivaltuuksia voidaan käyttää. Liian avoin sisältö voi mahdollistaa toimintavaltuuksien käyttämisen myös sellaisissa tilanteissa, joita rajoitusta säädettäessä ei ole alun perin ollut tarkoitus sisällyttää rajoituksen piiriin. Perusoikeuksia rajoittaessa on oltava erityisen tarkka, sillä perusoikeuksia ei tulisi kaventaa yhtään sen enempää kuin on välttämätöntä.

Rajoituksen ei tulisi vaikuttaa tavanomaisen ihmisen elämään ja hänen oikeuteensa käyttää perusoikeuksiaan, silloin kun hän ei ole rajoituksen kohteena. Säädettäessä perusoikeuksien rajoituksista liian laveasti ja epätäsmällisesti, on riskinä, että sivullisten perusoikeuksiin puututaan ilman hyväksyttävää syytä.

Perustuslain 10 §:n tarkistushankkeessa ehdotetut muutokset lain sanamuotoon jättävät tilaa tulkinnalle. Ehdotuksessa välttämättömistä rajoituksista yksityiselämän suojaan voidaan säätää ”rikosten estämiseksi ja selvittämiseksi, tiedon hankkimiseksi yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavan vakavan rikollisuuden torjumiseksi”. Jo rikoksen selvittämisen käsitettä on tulkittu laajentavasti, joskin suojaa yksilölle on tuonut konkreettisen ja yksilöidyn rikosepäilyn vaatimus.³⁶ Rikosten ”estämisen” lisääminen listalle mahdollistaa entistä laajemman tulkinnan siihen, milloin rajoituksista voidaan säätää tällä perusteella, etenkin kun tarkoituksena on konkreettisen ja yksilöidyn rikosepäilyn kynnyksen alentaminen.

Yksityiselämän suojan rajoittaminen uhkaperusteista rikosten tutkimista varten vaikuttaa mahdollistavan myös paljon laajemman henkilöpiirin, kuin mitä perusteluissa esitetään. Yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavan vakavan rikollisuuden käsite on myös avoin, vaikka perustuslain esitöiden mukaan yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavia rikoksia on esimerkiksi huumausainerikokset, törkeät väkivaltarikokset ja maan- ja valtionpetosrikokset.³⁷ Turvallisuus on kuitenkin oikeuskirjallisuudessa nähty laajempänä käsitteenä, sisältäen esimerkiksi taloudellisen turvallisuuden.³⁸ Vakavan

³⁶ Metsäranta, s.85.

³⁷ HE 309/1993 vp, s. 54.

³⁸ Metsäranta, s. 94.

rikollisuuden muodot tulisi hallituksen esityksessä määritellä tarkemmin, jotta olisi selvää mitä turvallisuuden muotoja halutaan turvata.

6.2 Henkilöpiirin rajaaminen

Uuden rajoitusperusteen vakavan rikollisuuden käsite viittaa hallituksen esityksen mukaan organisoituneeseen rikolliseen toimintaan, jonka piirissä tehdään vakavimpina pidettäviä rikoksia. Uhkan käsitteellä uudessa säännöksessä ei tarkoiteta välitöntä vaaraa, vaan epävarmempaa kehityskulkua ja ajallisesti etäisempää haitallista tapahtumaa.³⁹ Tarkoituksena on rajata soveltamisala sellaisiin rikoksiin, jotka konkretisoituessaan olisivat poikkeuksellisen vakavia, mutta jotka ennakkollisella rikostiedustelulla voidaan pysäyttää ennen niiden toteutumista.

Hallituksen esityksen mukaan esimerkki tyypillisestä tilanteesta on tiedonhankintatoimivaltuuksien kohdistaminen sellaisiin henkilöihin, joiden tiedetään toimivan osana organisoitunutta rikollista toimintaa. Säännös mahdollistaisi toimivaltuuksien käytön tällaisen henkilön kotirauhan suojan tai luottamuksellisen viestin salaisuuden rajoittamiseen ilman, että häneen itseensä kohdistuisi rikosepäily, vaan hänen tiedettäisiin olevan jollain tapaa kytköksissä organisoituneeseen rikolliseen toimintaan.⁴⁰

Järjestäytyneen rikollisuuden tai jengirikollisuuden henkilöpiiri on kuitenkin laaja, se pitää sisällään niin korkealla portaassa olevia toiminnan päähenkilöitä kuin aivan alhaalla portaassa olevia juoksupoikia, joista nuorimmat voivat olla alle 15-vuotiaita. Alaikäiset saattavat usein olla jengeissä mukana täysin ymmärtämättä mistä on kyse, esimerkiksi toimittaessaan tehtäviä sukulaiselleen, joka on mukana toiminnassa. Esimerkiksi hallituksen esityksen HE 219/2024 mukaan Suomessa jengien toiminnassa on mukana alle 15-vuotiaita esimerkiksi erilaisina myötävaikuttajina tai välillisesti jengien jäsenten lähipiirin kautta. Tutkimuksissa on havaittu, että etenkin jengien jäsenten lapset ja muut sukulaiset ovat erityisen alttiita rikollisverkostojen rekrytoinnille.⁴¹ Onko tarkoituksena kohdistaa salaisia tiedustelukeinoja vain kaikista selkeimmin toiminnassa mukana oleviin henkilöihin vai voidaanko keinoja käyttää myös heihin, jotka eivät välttämättä edes itse täysin ymmärrä olevansa toiminnassa mukana?

³⁹ HE 50/2026 vp, s. 60.

⁴⁰ HE 50/2026 vp, s. 61-64.

⁴¹ Calderoni yms., 2020, s. 8.

Vaikuttaisi siltä, että jälkimmäisten henkilöiden yksityiselämän suojaan puuttuminen olisi merkittävä ylilyönti.

Hallituksen esitysluonnoksessa uudesta rikostiedustelulainsäädännöstä rikostiedustelun henkilöllinen kohdentaminen on ehdotettu rajattavan henkilöön, jonka voidaan tämän lausumien, uhkausten, käyttäytymisen taikka olosuhteiden perusteella olettaa osallistuvan yhteiskunnan tai yksilön turvallisuutta uhkaavaan toimintaan.⁴² Esityksessä ei ole tarkemmin määritely millaisia tällaiset olosuhteet voisivat olla.

Olosuhteiden perusteella tehty oletus rikolliseen toimintaan osallistumisesta on erittäin väljä kohdentamisperuste. Esitysluonnoksen mukaan kohdehenkilön yhteyden pitäisi kuitenkin olla osoitettavissa rikolliseen toimintaan ja häneen käytettävien toimivaltuuksien tulisi olla perusteltavissa. Jos olosuhteita kuitenkin voidaan käyttää oletuksena henkilön osallisuudesta rikollisuuteen, voidaan ajatella toimivaltuuksien käytön olevan käytännössä aina jollain tavalla perusteltavissa. Avoimeksi jää, mihin vedetään raja siitä, milloin olosuhdetta ei voida käyttää perusteena toimivaltuuksien käyttöön.

Vaikuttaisi siltä, että niin perustuslain 10 §:n lakimuutoksessa kuin rikostiedustelulainsäädäntöuudistuksessa henkilöpiirin rajausta ei ole mietitty tarpeeksi. Kytkös organisoituneeseen rikollistoimintaan voi syntyä pelkän sukulaisyhteyden tai ystäväsuhteen kautta. Perustuslain 10 §:n tarkistushankkeen lausuntokierroksella myös tietosuojavaltuutettu huomautti lausunnossaan siitä, ettei esitettyjen muutosten mahdollisia vaikutuksia muiden kuin suoraan viranomaisten toimenpiteiden kohteena olevien henkilöiden oikeuksiin oltu käsitelty lainkaan.⁴³ Myös Juristiliitto katsoi lausunnossaan, ettei rajoituksen hyväksyttävyyttä perusteltu riittävän vakuuttavasti.⁴⁴ Lakihankkeessa tulisi kiinnittää enemmän huomiota niin sanottujen tavallisten kansalaisten asemaan ja selvittää tarkemmin, kuinka heidät pidetään toimivaltuuksien käytön ulkopuolella. Riittämätön täsmällisyys sanamuodossa näyttäisi jättävän tulevaisuudessa mahdollisuuden laajentaa toimivaltuuksien käyttöä myös muihin tarkoituksiin, kuin mikä muutoksen alkuperäinen tavoite on ollut. Hallituksen esityksessä ei ole riittävästi otettu huomioon lausuntokierroksella esitettyjä huolia, eikä siihen ole tehty tarvittavia muutoksia.

⁴² HE luonnos 2026, s. 188.

⁴³ Tietosuojavaltuutetun toimisto lausunto 22.1.2026 asiassa VN/26633/2024.

⁴⁴ Juristiliitto lausunto 22.1.2026 asiassa VN/26633/2024.

6.3 EIT:n vähimmäisvaatimukset

Myös EIT on ottanut kantaa kohdepiirin riittävän tarkkaan määrittelyyn. Tapauksessa Potoczka ja Adamo v. Slovakia (2023) tulee ilmi 8 artiklan asettamat vähimmäisvaatimukset lainsäädännölle, joka koskee salaisia tiedonhankintamenetelmiä, kuten pakkokeinoja ja telekuuntelua.

Ihmisoikeustuomioistuimen mukaan vähimmäisvaatimuksia on neljä. Luottamuksellisen viestinnän suojaan puuttumisen on ensinnäkin perustuttava valtioiden kansalliseen lakiin. Lisäksi kyseisen lain tulee olla oikeusvaltioperiaatteen mukainen ja tiedon tulee olla kansalaisten saavutettavissa; jokaisella tulee olla mahdollisuus saada tieto siitä, miten jossain tilanteessa on oikeus toimia. Tuomioistuimen mukaan, kun käytetään esimerkiksi salaisia tiedustelukeinoja, on aina riski mielivaltaisuudesta. Tästä syystä kolmantena vaatimuksena on lain selkeys ja tarkkarajaisuus, jotta kansalaiset pystyvät päättelemään tekojensa seuraukset. Viimeisenä vaatimuksena on vallan väärinkäytön estäminen, eli laissa tulee ilmoittaa viranomaisille annetun harkintavallan laajuus ja sen käyttötapa riittävän selkeästi.⁴⁵

Poliisilain suunniteltu ”olosuhdeperusteinen” toimivaltuus käyttää tiedustelukeinoja on EIT:n vähimmäisvaatimusten valossa arvioiden liian epäselvä. Tällaiset olosuhteet tulisi määritellä tyhjentävästi laissa, jotta kansalaiset pystyisivät päättelemään miten heidän on oikeus toimia.

Tapauksessa Zakharov v. Venäjä EIT vahvisti, että salaisen valvonnan kohdehenkilöpiirin on oltava ennakoitavissa, riittävän rajattu sekä sidottu konkreettisiin ja yksilöityihin perusteisiin.⁴⁶ Liian epämääräinen rajaus ei täytä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan vaatimuksia. Poliisilain uudistuksessa määritelty ”olosuhdeperusteinen” toimivalta voi johtaa tilanteeseen, jossa valvonnan kohdepiiri ei ole ennakoitavissa. Zakharovin tapauksessa tuli ilmi hyvin keskeinen pelko liittyen myös Suomen rikostiedustelulainsäädännön uudistukseen: jos kohdehenkilöpiiri jää liian epämääräiseksi, koko väestö on käytännössä potentiaalinen kohde valvonnalle. Jos kohdennetun valvonnan kriteerit ovat liian väljät, järjestelmä voi pahimmassa tapauksessa alkaa muistuttamaan massavalvontaa.

Tapauksessa Big Brother Watch v. Yhdistynyt Kuningaskunta taas arvioitiin laajamittaista tiedustelua, jossa ennakolta yksilöityä kohdehenkilöä ei ollut. EIT:n mukaan massavalvonta

⁴⁵ Potoczka & Adamo v. Slovakia, 12.1.2023 kohta 71. Myös: Dragojevic v. Kroatia, 2015 ja Rotaru v. Romania, 2000.

⁴⁶ Zakharov v. Venäjä kohdat 227–301.

edellyttää erityisen täsmällisiä ja yksityiskohtaisia oikeudellisia perusteita. Valvonta voi alkaa ilman yksilöityä kohdehenkilöä, mutta sääntelyn tulee määritellä tarkkarajaisesti millä perusteilla tällaisesta massavalvonnalla saadusta materiaalista voidaan valita tietyt yksittäiset henkilöt tarkemman tarkastelun kohteeksi.⁴⁷

Poliisilain uudistuksessa ehdotetaan automaattisten keräinten käyttöönottoa, jotka keräisivät dataa ennalta määräämättömästä ihmisryhmästä. Hallituksen esitysluonnoksen mukaan yleisvalvonnalla ei ole katsottu puuttuttavan kenenkään perusoikeuksiin, mutta EIT on arvioinut tätä täysin eri tavoin. Pelkästään tiedon kerääminen ja säilyttäminen puuttuu EIT:n mukaan yksityiselämän suojaan.⁴⁸

Hallituksen esitysluonnoksen mukaan avoimista lähteistä voidaan yhdistelemällä tietoa muodostaa kokonaisuuksia. Juuri tämä ongelma oli esillä Big Brother Watch-tapauksessakin: tietoja yhdistelemällä saadaan muodostettua henkilöstä profiili, vaikka yksittäinen tieto olisikin harmiton. Kyseenalaista on myös se, milloin ja miten kerätyt tiedot poistetaan. Voidaanko ihmisistä kerätä profiili, jonka perusteella tutkitaan henkilön käyttäytymistä ja mahdollista kytköstä rikoksiin?

⁴⁷ Big Brother Watch v. Yhdistynyt Kuningaskunta kohdat 347–382, 424–427.

⁴⁸ Big Brother Watch v. Yhdistynyt Kuningaskunta ja Zakharov v. Venäjä.

7 Vaikutusten arviointi

Nykymaailmassa lähes kaikki tehdään sähköisesti, etenkin matkapuhelimen välityksellä. Salaisten tiedustelukeinojen kuten televalvonnan ja telekuuntelun tärkeys rikosten tutkimisessa on tästä syystä erityisen korostunut. Samalla tällaisten tiedustelukeinojen käyttö merkitsee entistä suurempaa puuttumista yksityiselämän suojaan, sillä tällaisella valvonnalla saadaan kohdehenkilön elämästä tietoa hyvin laajasti, paljon enemmän kuin ennen digitalisaation aikaa.

Jos esimerkiksi televalvontaa saadaan käyttää yhä aikaisemmassa vaiheessa, yksilö voi joutua hyvin laajamittaisen tarkastelun kohteeksi mahdollisesti hyvin pienestäkin syystä.

Matkapuhelimilla käydään hyvinkin henkilökohtaisia keskusteluja ja puhelimesta saatetaan säilyttää arkaluontoisia tietoja. Tällaisten tietojen päätyminen ulkopuolisten käsiin ei voi olla tarkoituksenmukaista ilman erittäin painavaa syytä.

Järjestäytyneessä rikollisuudessa mukana olevat henkilöt elävät usein samaan aikaan myös ihan tavallista elämää oman perheensä kanssa. Myös tietosuojavaltuutetun toimisto huomautti lausunnossaan viranomaisten toimenpiteiden kohteina olevien henkilöiden perheenjäsenten oikeudesta yksityiselämän suojaan.⁴⁹ Rikollisten perheenjäsenet ovat epäilemättä olosuhteiden perusteella kytköksissä rikolliseen toimintaan, mutta riittääkö pelkkä sukulaisuus tai avioliitto siihen, että myös heihin voidaan kohdistaa salaisia rikostiedustelukeinoja, vaikka he eivät muutoin millään tavalla olisi osallisena rikollistoiminnassa? Rikollisten matkapuhelimien kuuntelussa tai kotietsinnässä paljastuu välttämättä myös muiden kuin kohdehenkilöiden tietoja, vaikka toimenpiteitä ei kohdistettaisikaan suoraan juuri heihin.

Kotiin tunkeutuminen nähdään yleensä vielä voimakkaampana puuttumisena yksityiselämän suojaan kuin televalvonta tai muut teknisen seurannan mahdollistavat toimenpiteet. Koti nähdään suojattuna, yksityisenä paikkana ja sinne suoritettava etsintä paljastaa henkilöstä yksityiskohtaisia tietoja. Kotirauhan rikkominen voi luoda merkittävää turvattomuuden tunnetta, vaikka se tapahtuisikin viranomaisten toimesta. Tällaisten erittäin painavasti yksityiselämän suojaan puuttuvien toimien käyttäminen tulisi olla viimesijainen keino eikä niitä tulisi voida käyttää ennen kuin on varma, konkreettinen syy epäillä rikoksen olevan tapahtuvilla.

⁴⁹ Tietosuojavaltuutetun toimisto lausunto 22.1.2026 asiassa VN/26633/2024.

Suomessa kansalaisten luottamus viranomaisiin on pysynyt poikkeuksellisen vahvana verrattuna muihin maihin.⁵⁰ OECD:n tutkimuksessa mitattiin muun muassa luottamusta henkilökohtaisten tietojen tarkoituksenmukaiseen käsittelyyn. Suomessa suurin osa kansalaisista luottaa siihen, että heidän tietojaan käsitellään viranomaisissa tarkasti ja vain niihin tarkoituksiin, joihin suostumus on annettu. Luottamus on tärkeää muun muassa demokratian toimimiseksi ja yhteiskunnan koossa pitämiseksi.⁵¹ Liiallinen puuttuminen yksityiselämän suojaan ja mahdollisuus käyttää kansalaisten henkilökohtaista dataa rikosten tutkimisessa liian aikaisessa vaiheessa voi heikentää luottamusta viranomaisiin.

⁵⁰ OECD luottamustutkimus 2024.

⁵¹ Valtiovarainministeriön politiikkakatsaus 4/2019, s. 2–3.

8 Johtopäätökset

Perustuslain 10 §:n tarkistushanke osoittaa, että Suomessa halutaan ottaa järeämpiä keinoja käyttöön järjestäytyneen rikollisuuden ja jengirikollisuuden torjumiseksi. Oikeusministeriössä ollaan valmiita tekemään jopa perustuslaintasoisia muutoksia, jotta rikollisuuden kasvua voidaan hidastaa.

On kuitenkin otettava huomioon, ettei rikoksen torjuntaa voida tehdä perusoikeuksien kustannuksella eikä etenkin sivullisten perusoikeuksia supistamalla. Jos perusoikeuksia halutaan rajoittaa, on se tehtävä harkiten ja perustellusti. Perustuslain 10 pykälään lisättävä rajoitus mahdollistaisi laajamittaisen rikostiedustelulainsäädännön muutoksen, jonka perustelut ovat tällä hetkellä vielä horjuvat. Hankkeen lausuntokierroksella saatuja ehdotuksia ei ole otettu valmiissa hallituksen esityksessä tarpeeksi huomioon. Muutokset luonnosvaiheesta valmiiseen hallituksen esitykseen eivät ole suuria ja pykälämuutoksen sanamuoto näyttäisi jäävän edelleen liian laveaksi.

Jos muutos ajetaan läpi tämänhetkisillä tiedoilla, on olemassa riski, että toimivaltuuksia poliisin tiedustelukeinoihin voidaan kohdistaa liian laajaan henkilöpiiriin, ilman, että siitä on alun perin ollut tarkoitus laissa säätää.

Pahimmassa tapauksessa yksityiselämän suojan liiallinen rajoittaminen voi johtaa kansalaisten turvallisuuden tunteen horjumiseen, tietoturvaloukkauksiin, epäluottamukseen viranomaisia kohtaan ja jopa terveystietopalveluiden käytön lisääntymiseen esimerkiksi mielenterveyden osalta.

Muutos vaatisi toteutuessaan valvontamekanismin, joka tällä hetkellä salaisten tiedustelukeinojen käytössä on ollut tuomioistuimien. Päätökset pakkokeinojen käyttämisestä ovat käräjäoikeuksissa arkipäivää, mutta pakkokeinojen hyödyntäminen jo varhaisemmassa rikostutkinnan vaiheessa lisäisi käräjäoikeuksien kuormitusta. Suomessa oikeusprosessien hitautta kritisoidaan jo nyt, jota ei ainakaan helpota se, että pakkokeinopäätöksiä tehtäisiin yhä enemmän.